

werk in het prestigieuze, literaire tijdschrift *De Gids*.⁶ Gunning waardeerde haar boeken over het fröbel- of kleuteronderwijs, maar haar spiritistische activiteiten keurde hij nadrukkelijk af. Van Calcar zelf was er echter van overtuigd dat met het spiritisme of spiritualisme – een term die zij liever gebruikte – een nieuw geestelijk tijdperk was aangebroken, dat aan het christendom ten goede kon komen. Ze wilde zich ervoor inzetten dat het in haar ogen ten onrechte verketterde spiritualisme beter begrepen zou worden. Daartoe schreef ze tal van artikelen in het door haar geredigeerde tijdschrift *Op de grenzen van twee werelden* en met dat doel publiceerde zij in 1882 het boek *Emanuel Swedenborg, de ziener*.⁷ Swedenborg was een achttiende eeuwse Zweedse geleerde, die uitvoerig geschreven had over zijn ervaringen met geesten in het hiernamaals. Van Calcar herkende zich in Swedenborgs missie en zag diens optreden als een voorbode van een ‘nieuwe tijd’, die gekenmerkt zou worden door openbaringen uit de geestelijke wereld. Ze achtte Swedenborg zelfs ‘de evenknie, zoo niet de meerdere, van Aristoteles, Plato, Newton, Kepler, Herschel en Bacon.’⁸

Gunning over Emanuel Swedenborg in De Gids

Nog in datzelfde jaar 1882 ontving Gunning van de redactie van *De Gids* het verzoek om een recensie te schrijven over Van Calcars boek. Vermoedelijk was zijn optreden in Den Haag de reden waarom hij daarvoor uitgenodigd werd. Een beetje ironisch was het wel. De als orthodox bekend staande Gunning ging publiceren in het liberale tijdschrift *De Gids*, waarin men over het algemeen weinig op had met het orthodoxe geloof.

Gunning vermeed in zijn artikel neerbuigende kritiek op Elise van Calcar, maar stak zijn kritiek op Swedenborg niet onder stoelen of banken. Swedenborgs optreden was volgens Gunning het gevolg geweest van de ontwikkelingen in zijn tijd. In reactie op het koel-verstandelijke was men zijn heil gaan zoeken in het zwoel-sentimentele. Op het terrein van het paranormale leidde dit tot een ‘min of meer fantastische neertrekking van het bovenaardse tot de kring van het zichtbare.’⁹ De hemel werd als het ware neertrokken naar de aarde.

Om zijn kritiek te staven wijst Gunning op de beschrijvingen van de huizen en landschappen in de hogere wereld, die een projectie van de huidige wereld schijnen. ‘Zowel in de hogere geestenwereld als in de lagere die wij bewonen, zijn landen met bergen en dalen, steden met paleizen, woningen met huisraad en boeken, kortom alles zoals hier,’ merkt Gunning op, en de dood is ‘slechts een overgang van de ene levenssfeer tot de andere, een zaak van niet meer belang dan het reizen naar een ander werelddeel.’¹⁰ Hoe is die op-

MA-thesis UvA, 2011.

³ J.H. Gunning Jr., *Goethe's Faust. Eene studie* (Amsterdam: H.J. van Kesteren & Co., 1872). Dit werk zal opnieuw verschijnen in het derde deel van Gunnings *Verzameld Werk*.

⁴ *Het Vaderland* 14 (06.03.15), No. 55.

⁵ Zie over Van Calcar: Jansen, *Op zoek naar nieuwe zekerheid*, 204-215.

⁶ Zie J.H. Gunning Jr. *Het evangelie en het gezellig verkeer (Tevens antiekritiek op eene beoordeeling van Mevr. van Calcar's "Evangeline," door den Heer van Limburg Brouwer in "De Gids" Mei 1855)* (Utrecht: Kemink en Zoon, 1855).

⁷ E. van Calcar, *Emanuel Swedenborg, de ziener* ('s-Gravenhage: H.C. van Calcar, 1882).

⁸ Van Calcar, *Emanuel Swedenborg, de ziener*, 43.

⁹ J.H. Gunning Jr. ‘Emanuel Swedenborg’, *De Gids* 46 (1882.4), 127. Dit artikel zal opnieuw verschijnen in het derde deel van Gunnings *Verzameld Werk*.

¹⁰ Gunning, ‘Emanuel Swedenborg’, 133.